

Amy Nimr, "Untitled (anatomical corpse)", 1940. Foto: Moderna museet

Mayo, "Coups de bâtons", 1937. Foto: Moderna museet

Inji Efflatoun, "Composition surréaliste", 1942. Foto: Moderna museet

Art et Liberté. För ett kort ögonblick var konsten friast i Kairo

Konst | Utställning

Art et Liberté. Brytning, krig och surrealism i Egypten (1938–1948)
MODERNA MUSEET, SKEPPSHOLMEN,
T O M 12 AUGUSTI

Clemens Poellinger

clemens.poellinger@svd.se

När Nazityskland lät bränna böcker och förbjöd "urartad konst" publicerade en grupp surrealisterna i Kairo ett manifest med titeln "Leve den degenererade konsten". De trotsade fascism och nationalism med sin konst som nu lyfts fram ur glömskan och visas på Moderna.

"Leve den degenererade konsten!" Det är svårt att inte ryckas med av den provokativa titeln på det manifest som den nybildade konstnär- och litteraturgruppen "Art et Liberté" (konst och frihet) publicerade i Kairo 1938 intill en bild av Picassos ikoniska antikrigsmålning "Guernica".

Det är en formulering som var en direkt protest mot nazisternas propagandautställning "Entartete Kunst" (urartad eller degenererad konst) i München året dessförinnan. Samtidigt även mot strömningar av fascism, nationalism och expansiv kolonialism, inte enbart i Europa eller mot Mussolinis krig i Etiopien, utan även i hemlandet, Egypten – då en korruperad monarki som i realiteten styrdes av Storbritannien.

Gruppen verkade i omkring tio år, i stort sett parallellt med andra världskriget. Att den nu lyfts fram ur det förflutnas skuggor och ger namn åt en utställning med surrealistisk konst som turnerat från bland annat Centre Pompidou och Reina Sofia i Madrid, och som nu kommit till Stockholm, är curatorerna Sam Bardaouil och Till Fellraths förtjänst. De många konstnärerna som ingick i Art et Liberté finns inte samlade i ett museum utan deras verk är spridda internationellt i privatsamlingar och på olika institutioner. Att sammanställa över 200 verk och dokument är en bedrift, ett led i den kartläggning av Mellanösterns moderna konsthistoria som sker på flera håll just nu.

1930- och 40-talens Kairo var en kosmopolitisk stad, även en plats som drog till sig flyktingar undan fascismen i Europa. Art et Liberté-gruppens medlemmar hade olika bakgrunder förutom den egyptiska: grekisk, armenisk, fransk, judisk, arabisk. En kolonial och multikulturell mix, så som den även skildrades av konstnären Hala Elkoussy i hennes film om Kairos historia "In search of a city" som visades på Bonniers konsthall 2015.

Vad är det då vi får se? Mest ett måleri av konstnärer som Mayo (Antoine Malarakis) och Ramses Younane vars surrealistiska formspråk är lätt att känna igen – även för den som likt mig aldrig hört dessa konstnärers namn. Låga horisonter, utdragna kroppar, namnlösa objekt i ett ökenlandskap, återklanger

"Målningarna skildrar en veritabel dödsdans."

Medlemmar och vänner till Art et Liberté-gruppen samlade i Konstnärshuset i Darb el-Labbana, cirka 1945. Foto: Collection Christophe Bouleau

av Giorgio de Chirico och Yves Tanguy, konstnärer som befann sig i den surrealistiska rörelsens västerländska centrum. Så målade även Halmstadgruppens medlemmar på långt avstånd från Paris.

Tesen utställningens curatorer driver är att den egyptiska dialekten av surrealismen inte var en lokal version av impulser

från främst Paris, så som den beskyldes vara av den efterföljande Nasser-epokens nationalistiska. Den bidrog med något alldeles eget, var mer socialt medveten än den borgerligt europeiska. Istället för att skåda inåt mot det undermedvetnas nebulosor påverkades de egyptiska surrealisterna av krigshändelserna. 140 000 brittiska soldater var stationerade i Kairo med en massiv ökning av prostitution bland fattiga kvinnor som följd. Alexandria bombades 1941, slaget vid El-Alamein stod för dörren.

Flera av konstnärerna var kvinnor. Deras målningarna skildrar en veritabel dödsdans, som Amy Nimrs bilder av drunknade eller Inji Elfattouns spetsade och lemlästade kvinnokroppar. Ett tidigt centralt verk är Mayos "Coup de bâtons" från 1937. På ett bord ligger en vält flaska, på marken en omkullvräkt stol och ett cigarettpaket, i fjärran står en cykel. Ögat dras till ett stort antal groteska streckgubbar som besinningslöst pryglar varandra med kappar.

Art et Liberté-gruppen såg sig som en del av ett internationellt nätverk. Medlemmarna var sekulärt orienterade, de omfamnade modernismen som en frigörande kraft mot en förstockad borgerlighet. En del var kommunister, andra trotskister. Det var något som skulle läggas dem till last av efterkrigstidens nationalistiska regimer – flera fängslades, andra gick i exil. Poeten Georges Henein stod i förbindelse med, och frigjorde sig sedan i ökande grad, från surrealisternas guru André Breton. Den amerikanska fotografen Lee Miller, då gift med en förmögen egyptier och bosatt i Kairo, var en av inspiratörerna. Under hela epoken fanns en stark litterär koppling, man publicerade tidskrifter och böcker, bland annat texter av författare som Artur Lundkvist.

Det är verkligen spännande och roligt att "Art et Liberté" kommit till Moderna. Det är den andra utställningen i rad – efter den latinamerikanska "Concrete matters" – som visar modernismens globala historia. ■